

Zuloaren luizia

Transmisioaren azkura errea

Eten barik berez errez eta ernez doan basoa da denbora. Hala erori dira 2017aren hamabi orriak, bere albiste, argazki, agur eta memoria puskekin. Azken orria ertz batetik zintzilik, horixe urteari betiko agortzeko geratzen zaiona. Eta sasoiak behartuta, atzera begirako egunotan otu zait: non utzi digu hazteko tarterik aurten bizi izandakoak, urte berriaren abiapuntura heltzen garenerako?

Birbobinatzen hasita, Euskal Kulturgintzaren Transmisioaren (EKT) graduondokoan aritu naiz aurten. Eta apunteetan eskuak sorbaldetaraino sartu ditut urteko kultur kronika honi ekiteko. Irakasleena itxuratu zuten bertan, besteak beste, Joseba Zulaikak, Iban Ayestak, Gema Lasartek, Ainhoa Agirreazaldegik, Michel Ducauk, Ibai Iztuetak, Gorka Urbizuk, Edu Apodakak, Mursegok, Benito Lertxundik, Ana Gandarak, Oier Araolazak, Joseba Tapiak, Castillo Suarezek, Eneko Bidegainek, Izaro Arroitik, Itxaro Bordak, Ane Albi-suk, Xabier Alkortak, Itziar Nogerasek, Lorea Agirrek, Joxe Angel Irigaraik.

Eta nik belaki bat itxuratu nuen. Jakin-minak duena. Batzuetan luizia nola datorkit gainera ez dakidan hori dena, hortik idazten ditut lerrook orain: transmisioaren zuloaz jabetuta, zuloaz ohartu ahala handituz doanaren nolabaiteko

gorputzaldian. Hala sentiarazi nau graduondokoak behintzat: zulo horrek zaugarri egin nau herri eta hiztun komunitate baten barruan, manipulagarri komunitate horretako batailatxoaren aurrean, eta, batez ere, hiztun komunitatearen gainean esertzen diren letra larriko botereen aurrean.

Esan nahi nuen.

Urteko argazki simple bat. 2017 honen erdia Leioako fakultatean eman dut. Kurtso bukaera aldera, *Isturitzetik Tolosan barru* eskutan, Ez Dok Amairu aipatu zuen irakasle batek, eta, nire zaplaztekorako, arrastorik batere ez klasekideek –kazetaritza, laugarren maila, euskarazko adarra–. Esan barik doa, ez diet errurik botatzen haiei –erantzukizuna dutenek izango dute izen eta abizen, halere–. Niri ere gertatzen zait, eta azkura gogaikarri bat eragiten du: *Ez duzu inoiz entzun? Ez dakizu nor den? Ez duzu ezagutzen?* Eta ezezkoa eman behar, gehienetan lasai, gehienetan azala erre arteko azkuraz. Horrela, hilberrien albistetan ezagutu ditut as-

ko aurten ere. Gertatzen zait, oraindik maiz samar. Marijane Minaberi da bat. Piarres Xarriton beste bat.

Esan digute, eta performatu dugu, gure garaia likidoa dela –bidenabar, aurten zendu den Zygmunt Bauman ekarrita–, lur hartzeko egiak diluitu direla eta hor gabiltzala, norabide batean igerian baino, hor, ur gainean gorputzei eusten. Gure belaunaldiarentzat zerbaiten kontra eta beste baten alde paratzea nekezagoa dela

sinatzen hasita nengoen, baina, ziur asko, gero eta gutxiago hori ere. Akordatzen naiz kultur belaunaldi bakoitza eztabaidatzen hutsetik hastearen desgrazia aipatu zuela Lorea Agirrek.

Transmisioaren
zuloak zaugarri egin
nau herri eta hiztun
komunitate baten
barruan, manipulagarri
komunitate horretako
batailatxoaren eta hiztun
komunitatearen gainean
esertzen diren letra
larriko botereen aurrean

Eta akordatzen naiz «gu jaio baino askoz lehenago-koak gara» idatzi zuela Paul Beitiak abuztuan, *Berria*-ko *Gaurgero* udatarrean. Transmisioaren gure katebegiaren bila nabilenetan, oihartzun erre bat egiten didate kaskezurrean hitzok.

Memoria orbanak

Gernikaren erre usaina sartu zitzaigun etxean apirilean. 80 urte bete ziren hilaren 26an herria kiskali zutenetik. Beste hainbeste ekainaren 25ean Lauaxeta fusilatu zutenetik, Gasteizko Santa Isabel hilerriko paretaren kontra. Bizi gabeko efemerideen memoria orbanak.

Hona aurtengo beste bi urtemuga. Bata: Guggenheim museoari 20 kandela isiotu dizkiote –urte pare bat lehenago baino ez ninduten ni mundura ekarri, ez du inporta, ezpada nire memoriaren neurrira gerturatzeko–. Eta bestea: Bernardo Atxagak, Manu Ertzillak, Joxemari Iturralde, Jon Juaristik, Ruper Ordorikak eta Joseba Sarrionandiak Pott banda sortu zutela 40 urte bete dira; Guggenheimek halako bi.

Bilbo mapan kokatzeko manerak biak. Euskal literatura munduko literaturan kokatu zuen Pottek. Euskal artea ez dirudi munduko artean kokatu duenik Guggenheimek. Are, Xabier Gantzarainek ‘Artea da gutxienekoa’ artikuluan esan zuena ikusita: «Euskal Herriko artistak munduko bihurtu beharrean hemengo bihurtzen ditu, hemengoak direlako erakusten baititu».

Sakoneko ertzak ertz, agerikoa da bietako zer ereduren aldeko apustua egiten duten agintariek. Begiratu bestela titularra: «BECek hartuko du Europako MTV sarien 25. urteurren jaialdia». Datorren urtean izango da, eta mundu osoko 500 milioi ikusleren aurrean hiria eta Euskal Herria munduan ezagutarazteko aukera izango da Bilboko alkatearen ustetan. «Zer-nolako herria garen eta zer-nolako pertsonak garen jakiten dutenean, benetan liluratuta geratzen dira, eta errepikatu eta errepikatu egiten dute», adierazi zien kazetariei.

Literaturara eta memoriara hurbildu naizenez, zer esana eman badu aurten literatur lan batek, hori Fernando Arambururen *Patria* izan da. Euskal gatazka lez ezagutzen duguna hartu eta *Great American Novel* bat idazten saiatu da. Idatzi du, zenbaiten ustez.

Sarrionandiak memoriaz testu zorrotz eder bat igorri zuen Karibetik Aretxabaletara, EKTra. Ideia argigarriak zetozen; memoria ez dela iragana, ezpada oraina, ezpada izatea, ezpada identitatea. *Patria*-ra etorrita, eleberriaren egilea «*ABC, El País* eta *El Diario Vasco*-n berritzen den memoria kolektiboko bozeramailetzat» kokatzen zuen idazleak; hor kokatu ere Euskal Herriko ehunka etxetara iritsi den haren kontakizuna. Memoria kolektiboaren marko sozialtzat hartuta literatura, eta Arambururena ez den beste marko batekoa sentiturik bera, haren errelatua gezur hutsa iruditzen zaiola zioen. Baina benetakoa izan edo ez, batzuentzat sinesgarria da, eta hori onartu behar dela ere bazioen. Bada, egiaz, ni arduratu nau ikustek gertuko zenbaitek zein erraz irentsi duten, fikzioaren inbututik, irabazle eta galtzaileen argazkia, bere apaingarri denekin.

Garai bertsuan, Siri Hustvedt idazlea izan zen Bilboko Azkuna Zentroan. Fikzioa idaztea inoiz gertatu ez zena gogoratzea dela aipatu zuen hark; eta, hala, gogoratzen dena emozio batzuk direla, autobiografikoak ez, memoria kolektibo batean dauden emozioak baizik.

Kulturizidioa

Maialen Berasategiren *Berria*-ko *Hirudia*-n aurkitu nuen estreinako izendapena. *Sautrela*-ren lepamozteaz mintzo zen bera. Baina berdin balio zezakeen adierazteko lepamozte horrek adierazten dituen lepamozte guztiak. Alegia, har daitekeela Euskal Telebistako kultur saio umezurtzaren agurra kulturak bizi duen mehetze kronikoaren sintomatzat.

Ez ei da ezer berria. Dominique Burukoa Baionako Antzoki Nazionaleko zuzendariak egin zuen adierazpena urrian: «Ez dago aski kalitaterik euskarazko ikuskizunetan». Aski

ezagutzen ez duela leporatu dakioke, ziur aski, euskalgintzatik nahiko aparte mugituko denari, baina gordinagoa hala uste duen euskaldun jendearena iruditzen zait. Ez baitira gutxi, oraindik gaur, euskarazko kultur ekoizpena bigarren mailakotzat jotzen duten euskaldunak. Hori da gure tragedia, iruditzen zait. Aitor Arregi eta Jon Garañok zuzendutako *Handia* aipatuta galdetu zidatenean bezala: «Benetan gustatu zaizu ala euskaraz delako diozu?». Burukoaren eta, demagun, nire goiko bizilaguna izan daitekeen horren artean bada lotzen dituen hari bat, eta, nire uste herrenean, zera da: estatu propiodun kultura baten tradizio falta. Edo ahotan handiegi sentitzen ditudan hitzen atzeko hori.

Ez dira gutxi, oraindik gaur, euskarazko kultur ekoizpena bigarren mailakotzat jotzen duten euskaldunak. Hori da gure tragedia

Aurrekoan herriko batek esandakoa etorri zait gogorra. Arkitekturaz ari zen, baina balio lezake: «Agian *kursi* geratuko zait, baina funtsezkoa zer da ba; zerbait maitatzeko ezagutu egin behar da». Herriko iturri zaharrak eta ondare balio altuko etxeak eraistez ari zen, tokian tokiko harriak eta zuhaitzak ezagutu eta jakintza hori zabaltzearen premiaz. Hain justu, arkitekturak bienala estreinatu du aurten Donostian, eta mesfidati idatzi zuen ekimenaren inguruan Ismael Manterolak, ondarearen zaintza falta aipatuz berak ere. Bat nator, Donostian euskal idazleak erdarazko aulkietan esertzeak ez duela asko laguntzen. Goibelagoa Manterolaren errematea: «Euskoguary honetan bizitzea gero eta zailago egiten ari zait niri».

Katalanen arriskualdia

Kataluniak bete dizkigu azalak eta bazkalondoak urtearen azken herrenean, ez da gutxiagorako izaten ari. Anjel Lertxundiren hitz hauek moztu nituen egunkaritik:

«Epe jakin batean etorkizun beltza eta segurtasunik gabea izango dutela jakinagatik ere, aurrera egin nahi dute gizarte lasaia, hedonista, aberatsa, segurua atzean uzteko arrisku guztiarekin». Iruditzen zait ez dela debaldekoa *arrisku* hitza. Hori baita kontua, esango nuke. Hori eta herri gisa etxeko lan asko eginak izatea.

Eskandaluaren neurriaz sumindurik, Donostiako Tabakalera aurreko plazatxoa hartu zuten hainbat kulturgilek, gaudetik goizera hartu ere, ekitaldi xumean xumerik bada. Agerian jarri zuten «demokraziaren aldeko iraultza» katalanez egiten ari direla, eta ez da pasatzen uztekoa. EKTko apunteen hasieran daukadan Joxe Azurmendiren aipu bati lotu diot, zeinak dioen Euskal Herri atomizatuaren aurrean kulturgintzak esan lezakeela soilik nazioa non bildu. Komunitate horren egintza dela kulturgintza. Eta hor sartzan dela hizkuntza. Esan nahi baita, hor sartzeko giltza dela hizkuntza. Bide horretatik, nire apunteen hondarretan, Irigaraik dio transmisioaz ari garenean ez dagoela euskara jokoan, ez dagoela herria jokoan, gure bizitza bera baizik. Uste dut ari naizela horren dimentsiora hurbiltzen luiziaren azpitik, bere itolarri, edertasun eta urgentzian.

Hala, Jose Luis Otamendik Tabakalera aurreko ekimenera ekarritako poema-lerroekin itxiko dut urteko erreposoa, ilunegi aritu banaiz, bihotzok hauspotzeko.

Iritsi da orain hau / hau da gure aldia / hauxe da gaur daukagun
orain bakarra / egin dezagun gure gogoeta zintzoenaren promesa /
egin dezagun gure ahalegin kezkatuenaren promesa / ez daukagu
hondarrekoz galtzeko beldurrik / ez dugu irabazteko beldurrik /
hemen norbaitek noizbait zerbait irabaz dezan / premia gorria
baizik / gaur da gaur guztietan gaurkoena / orain da orain guztie-
tan orainena / iritsi da gure gaurko eguna / iritsi da gure gaurko
aldia / eta hala ere adiskideok / hala ere / iritsiko da eguna! 🍷